

Lockdowns zijn niet meer te rechtvaardigen

De kosten van schoolsluitingen en uitgestelde niet-coronazorg zijn te groot geworden, schrijven *Barbara Baarsma* en vier anderen.

Nu vaccinaties niet het aanvankelijk gehoopte effect hebben en Nederland in een derde lockdown zit, komt de vraag aan de orde hoe we als samenleving op de lange termijn verder moeten.

Toen de pandemie de wereld vanaf januari 2020 raakte, was duidelijk dat de risico's scheef verdeeld waren. Vooral ouderen en mensen met extra gezondheidsrisico liepen gevaar. Linksom of rechtsom heeft de samenleving een groot offer gevraagd van jonge mensen. Jongeren hebben van nature meer contacten dan ouderen. Lockdowns hebben daardoor veel meer impact op hun sociale leven en hun toekomstperspectieven (de sluiting van onderwijs) dan op ouderen, terwijl jongeren juist minder risico liepen.

Beleidsmakers moesten noodgedwongen onder grote onzekerheid verstrekkende beslissingen nemen. Eind 2020 konden zij argumenteren dat vaccinatie aanstaande was. De ontwikkeling van vaccins binnen een jaar is een topprestatie van de medische wetenschap. Vanaf augustus bleek de beschermingsduur echter korter te zijn dan eerder gehoopt, vooral voor ouderen, die deze bescherming juist het meeste nodig hadden.

Na Bèta en Delta kwam in december de Omikronvariant. Dat leidde in Nederland tot veel bezorgdheid, meer dan elders in de wereld. Toch is de trend in Nederland niet anders dan wereldwijd: wel veel besmettingen, maar relatief weinig dodelijke slachtoffers. Geen enkel land is Nederland gevolgd in de lockdown van december.

Tegelijkertijd werd duidelijk hoe groot de bijkomende schade was van lockdowns. Tal van ondernemers zagen hun levenswerk verwoest worden, met name in de horeca, de cultuursector, en in delen van de detailhandel. De wetenschappelijke evidentie voor langdurige nadelige effecten van sluiting van scholen, kinderdagverblijven en hoger onderwijs stapelt zich op. Een voorzichtige schatting laat zien dat het aantal verloren levensjaren onder kankerpatiënten in de komende vijf jaar door uitstel van zorg een veelvoud is van het aantal verloren levensjaren door corona.

Iedere inschatting van kosten en baten van lockdownmaatregelen is onzeker. Alles wijst er echter op dat bij schoolsluitingen en uitstel van niet-coronazorg de maatschappelijke kosten van het coronabeleid veel hoger waren dan wat we normaal in de zorg acceptabel vinden. Dit komt door wat in de gezondheidszorg bekend staat als de *rule of rescue*: een acute dreiging heeft altijd prioriteit boven ingrepen waarvan het effect pas op termijn zichtbaar wordt. Geconfronteerd met een patiënt in doodsnood, is de neiging van iedere arts om die patiënt te redden. Dat is prachtige beroepsethiek, maar het leidt tot ongewenste neveneffecten.

Bij kosten-batenanalyses in de zorg

Het is een groot taboe: de impact van corona is steeds meer vergelijkbaar met griep

blijkt keer op keer dat een euro veel meer effect heeft in termen van gezondheidswinst bij preventie dan bij acute zorg.

Het is belangrijk om te weten of iemand antistoffen tegen het coronavirus heeft. Dit kan worden vastgesteld met serologische testen. Die worden in Nederland echter onvoldoende gedaan. Het zou goed zijn om daarin te investeren. Die testen kunnen de bereidheid om een boosterprik te laten zetten vergroten, als blijkt dat er onvoldoende weerstand is.

De impact van corona is steeds meer vergelijkbaar met griep, die jaarlijks veel slachtoffers maakt onder ouderen. Die vergelijking is een groot maatschappelijk taboe, maar ontbeerlijk voor ons gevoel voor verhoudingen. We lijken toe te gaan naar een situatie waarin het jaarlijkse aantal dodelijke coronaslachtoffers in dezelfde orde van grootte zal liggen als bij een gemiddelde griepepidemie.

Niet als bij griep is de voornaamste verdedigingslinie tegen corona een jaarlijkse boosterprik. Maar bij een griepepidemie overweegt niemand lockdownmaatregelen of uitstel van behandeling van kankerpatiënten, omdat grieppatiënten voorrang krijgen op de IC.

Onze levensverwachting wordt meer geholpen met beter onderwijs, minder roken, een suikertaks en een campagne voor gezonder eten, dan met lockdownmaatregelen ter bestrijding van de coronapandemie. Onze levensverwachting wordt niet geholpen met sluiting van sportscholen. Preventie had de gevolgen van de coronapandemie kunnen beperken, maar de pandemie heeft die preventie juist vertraagd.

Het voorzorgsbeginsel vergt dat de overheid vooraf maatregelen neemt om voorzienbare risico's zoveel mogelijk te beperken. Dit grondrecht zal steeds moeten worden afgewogen tegen daarmee conflicterende vrijheidsrechten. Dit vergt een transparante en integrale aanpak die in de coronacrisis tot op heden heeft ontbroken.

De noodzakelijke preventieve maatregelen, zoals vaccinatie- en testverplichtingen, vereisen een duidelijke wettelijke basis. Het besluitvormingsproces waarin alle belangen en rechten transparant aan de orde komen moet helder worden geregeld.

Anderhalf jaar geleden was er nog twijfel mogelijk of de winst van minder dodelijke coronaslachtoffers opwoog tegen de kosten van schoolsluitingen en uitgestelde niet-coronazorg. Nu niet meer. We kunnen denken over blijvende maatregelen, zoals een andere verdeling van schoolvakanties over het jaar. Maar er is geen rechtvaardiging meer voor grootschalige lockdowns. Alleen al de dreiging van nieuwe lockdowns ontwricht het maatschappelijk leven. De samenleving heeft lang een beroep gedaan op de solidariteit van jongeren met ouderen. Nu is het zaak opnieuw ruimte te maken voor de ontplooiing van jongeren.

Barbara Baarsma

is ceo Rabo Carbon Bank en hoogleraar toegepaste economie (Universiteit van Amsterdam),

Eline van den Broek-Altenburg

is universitair docent gezondheidseconomie (Universiteit en het Universitair Medisch Centrum van Vermont),

Gerard van den Berg

is hoogleraar economie (Universiteit Groningen en UMCG),

Egbert Dommering

is emeritus hoogleraar informatierecht (Universiteit van Amsterdam) en

Coen Teulings is universiteitshoogleraar (Universiteit Utrecht). Een uitgebreidere versie van dit artikel versijnt op ESB.nl.